

SAHTEKÂRLIKLAR, MİTLER
VE GİZEMLER

ARKEOLOJİDE BİLİM VE SÖZDEBİLİM

KENNETH L. FEDER

ÇEVİREN
MELİH PEKDEMİR

KENNETH L. FEDER

ABD’li antropolog ve arkeolog (d. 1952). Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini antropoloji alanında tamamladı. Uzun yıllar boyunca Connecticut Devlet Üniversitesinde arkeoloji alanında dersler verdi. Özellikle arkeolojinin ve tarihin halkla buluşturulması konusunda yaptığı çalışmalarla tanınan ve Committee for Sceptical Inquiry (CSI) üyesi olan Feder, arkeolojik sahtekârlıkların gün yüzüne çıkarılması ve sözdebilimsel iddiaların çürütülmesi için eleştirel düşünmenin ve bilimsel bakışın teşvik edilmesi konusunda da önde gelen isimlerden biridir. Bu alanlarda yazdığı kitaplar hem akademik çevrelerde hem de genel okur çevresinde büyük ilgi görmüştür. Başlıca eserleri: *Native American Archaeology in the Parks: A Guide to Heritage Sites in Our National Parks and Monuments* (2023), *Ancient America: Fifty Archaeological Sites to See for Yourself* (2017), *The Past in Perspective: An Introduction to Human Prehistory* (2016), *Encyclopedia of Dubious Archaeology: From Atlantis to the Walam Olum* (2010)

MELİH PEKDEMİR

Ordu’nun Fatsa ilçesinin Kumru nahiyesinde doğdu (1953). 12 Eylül darbesinden sonra Ocak 1981’de İstanbul’da tutuklandı. 1989 yılının Temmuz ayında Mamak Askeri Cezaevi’nden tahliye oldu. 1991’de yayınlanan *Demokrat* dergisinin çıkarılması sürecini başlattı. 2002-2003 arasında *Acil Barış ya da Öçalan Devlet mi?* kitabı nedeniyle aldığı hapis cezası yüzünden Almanya’da siyasi mülteci olarak yaşadı. 2004’ten bu yana çevirmenlik, editörlük ve *BirGün* gazetesinde köşe yazarlığı yapıyor.

Başlıca telif ve çeviri eserleri: *Sıradan ve Sahici* (1997); *Meğer* (1999); *Anne Bak Kral Çıplak!* (1999); *Acil Barış ya da Öçalan Devlet mi?* (2000); *Politik Korner* (2007); William Outhwaite, *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü* (2008); *Kemalistler Ülkesinde Cumhuriyet ve Diktatörlük* (2012); Roland Baer, *Cennetin Eleştirisi*; Richard Sennet, *Zanaatkâr* (2013); *Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim* (2014); Lars T. Lih, *Lenin’i Yeniden Keşfetmek* (2018); George Ritzer, *Küresel Dünya* (2020); Marshall Sahlins, *Büyülü Evrenin Yeni Bilimi* (2022); Adam Przeworski, *Demokrasinin Krizleri* (2023).

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
ÖNSÖZ	16
I	
BİLİM VE SÖZDEBİLİM	21
2	
EPİSTEMOLOJİ: BİLDİKLERİNİZİ NASIL BİLİYORSUNUZ?	43
3	
ARKEOLOJİK BİR DÜZENBAZLIĞIN ANATOMİSİ	84
4	
DAWSON'IN ŞAFAK ADAMI: PILTDOWN'DAKİ DÜZENBAZLIK	114
5	
AMERİKA'YI KİM KEŞFETTİ?	154
6	
KIZILDERİLİLERDEN SONRA, KOLOMB'DAN ÖNCE KİM GELDİ?	186
7	
HÖYÜK YAPICILAR MİTİ	237
8	
KAYIP BİR KITA	280

	9	
TARİHÖNCESİ E.T.: ANTİK ASTRONOTLAR FANTEZİSİ		324
	10	
GİZEMLİ MİSİR		362
	11	
TİTREŞİMLER: MEDYUMLUK VE ARKEOLOJİ		404
	12	
ESKİ ZAMAN DİNİ, NEW AGE VİZYONLARI VE PARANORMAL ÖNGÖRÜLER		426
	13	
SAHİCİ BİR GEÇMİŞİN GERÇEK GİZEMLERİ		469
KAYNAKÇA		513
DİZİN		544

ÖNSÖZ

1986 yılında bu kitabın taslağını ilk kez dolaşıma sokmaya başladığımda, 2013'te sekizinci baskısı üzerinde çalışacağımı, kitabın ABD ve Kanada'nın dört bir yanında üniversite derslerinde kullanılacağını ve televizyon belgeselcilerinin beni düzenli olarak kitapta ele alınan konularla ilgili konuşmacı olmaya davet edeceklerini öngörmüş birileri olsaydı, onların çılgın olduklarını düşünürdüm. İlk etapta gönderdiğim taslağın kabul edilmediğini belirten ret mektuplarının kesin sayısını artık hatırlamıyorum bile; 16. mektuptan sonra saymayı bıraktım. Bu mektuplar, içerik olarak birbirine benzer şekilde kasvetliydi; "alılımadık bir taslak" ürettiğim için mecazen başımı okşuyorlardı ama çok ilginç görünse de arkeologların derslerinde kullanmaya istekli olabilecekleri bir kitaba dönüşecek bir taslak değildi. Sonuçta, ret mektupları şunu vurguluyordu: Bir sömestr, arkeolojiye giriş dersinde ele alınması gereken tüm metodolojiyi kapsamak için zaten çok kısa bir süredir. Yani bana deniyordu ki aynı sömestr çerçevesinde, sahtekârlık ve mitlerin çıkmazları bir yana, insanın gerçek eski çağlarının genişliğini kapsayan bir dünya tarihöncesi araştırma dersinde bile yeterli zaman sağlanamayacaktı. Yani standart arkeoloji ve tarihöncesi derslerinde, ret mektuplarında ileri sürüldüğü üzere, öğrencilerin arkeolojik kayıtlar ve bunların incelenmesi hakkında önceden var olan yanlış anlamaların yapısökümünü içerecek kadar zamanı olmayacaktı. Kitap, antik dönemle ilgili yaygın yanlış kanıların tartışılmasına –aslında insanlığın geçmişiyle ilgili "sahtekârlıkların, mitlerin ve gizemlerin" tartışılmasına– adanmış bir ders için çok uygun

görünse de ret mektubunu yazanlar ilk etapta bu tür derslerin çok fazla olamayacağı yönünde ortak bir fikre sahipti.

Ama o sıralar Mayfield Publishing’de editör olan Jan Beatty’ye başvurduğumda her şey değişti. Jan’ı başka bir kitabımdan tanıyordum ve Mayfield’in ilgileneneğini hiç düşünmediğim hâlde, *Sahtekârlıklar* kitabıma şans vermek isteyebilecek küçük bir yayıncının adını önerebileceğini umarak taslağını ona ilettim; aslında Mayfield’in taslakla ilgileneneğini hiç aklıma gelmemişti. Jan taslağı baştan sona okudu, beni aradı ve şaşırtıcı bir şekilde, başkalarına göndermeden önce Mayfield’in değerlendirmesi için incelemeye göndermeyi teklif etti. O zamanlar onun ve Mayfield ekibinin bunu sadece bana iyilik olsun diye yaptığını sanmıştım. Yanılmışım. Jan, başarılı antropoloji metinlerine imza atmada harika bir geçmişi olan müthiş bir editördü ve *Sahtekârlıklar* kitabında diğerlerinin görmediği potansiyeli görmüştü. Mayfield yayınevi kitabı yayımladı ve McGraw-Hill de Mayfield’ı satın aldığı anda kitabı yayımlamaya devam etti. Bu kitabın 20 yıldan fazla bir süredir basılıyor olması ve sekizinci baskısına girecek olması, başarısının doğrudan bir yansımasıdır; ve bu da Jan’ın vizyonunun mümkün kıldığı bir başarıdır. Jan medyum falan olmalı. Şaka yapıyorum. Desteği için ona sonsuza kadar minnettarım.

Sekizinci Basımda Neler Var?

Sanırım insanlığın geçmişi hakkında sürekli meşgul olan saçmalık satıcılarına da handiyse müteşekkir olmalıyım. Yani hemen hemen. İnsanların eski çağları hakkında arkeolojik verilerle hiçbir şekilde desteklenmeyen yeni senaryolar uydurmaya yönelik özenli çabaları olmasaydı *Sahtekârlıklar* kitabımı sürekli güncellemem gerekmezdi; öğrenciler kitabın eski, kullanılmış baskılarına güvenebileceklerdi; telif haklarım da “puf” diye öyle kalacaktı. İşte kayıp kıtalar, eski astronotlar, seyyah Keltler, felaket tellalı Mayalar ve diğer

her şey hakkında genellikle insanüstü öğeleri içeren abartılı hikâyeler anlatanlara büyük bir teşekkürle haykırıyorum: Sizler olmasaydınız bunu yapamazdım! Ya da en azından buna ihtiyacım olmayacaktı.

Sahtekârlıklar kitabımın bu sekizinci baskısında pek çok yeni malzeme var ve artık güncel olmayan bazı şeyleri de kitaptan çıkardım. Kitabın tüm bölümler güncellendi. En önemli somut eklemelerden bazıları ise şunlar:

◆ Birinci Bölüm: Öğrencilerime iddia edilen 2012 Maya kıyametiyle ilgili yönelttiğim yeni bir anket sorusunun cevaplarını dâhil ediyorum. Ayrıca Nazilerin arkeolojiyi kötüye kullanması hakkında daha fazla ayrıntı ekledim.

◆ İkinci Bölüm: Occam'ın Usturası'na dair tartışmamda bunu ilkeyi Avrupa'daki derinlere gömülmüş taş aletler hakkında 17. yüzyılda yapılmış açıklamaya da uyguluyorum.

◆ Dördüncü Bölüm: Her baskıda yapmam gerektiği gibi, insanın evriminin kanıtlarına ilişkin tartışmamı yine güncelledim.

◆ Beşinci Bölüm: Yeni Dünya'nın ilk yerleşimcilerinin arkeolojisine ağırlık veren bölümlerde kapsamlı ve önemli değişiklikler yaptım. Bu bölümde ilk Amerikalıların moleküler arkeolojisi hakkında yeni şeyler var ve Manis ile Debra L. Friedkin arkeolojik bölgelerine odaklanan, Clovis öncesine ilişkin büyük ölçüde genişletilmiş ve gözden geçirilmiş edilmiş bir altbölüm yer alıyor.

◆ Altıncı Bölüm: Tarihsel bilimlerin hipotezleri bir “kanıtların yakınsaması” yoluyla nasıl sınanabileceğine dair genel bir bağlam içerisinde, Kolomb öncesi insanların Yeni Dünya'ya yaptıkları ziyarete dair kanıtları sunuşumu sınırlamak ve daha kısa ve öz hâle getirmek için çaba gösterdim. (Sherman ve Grobman 2000). Ağırlık noktam, belirli iddiaların son derece ayrıntılı bir şekilde çürütülmesi yerine, tarihçilerin ve arkeologların bunları nasıl değerlendirebileceğine daha sıkı bir şekilde odaklanmaya doğru kaydı.

◆ Sekizinci Bölüm: Platon'un Atlantis tasviri ile Minos

Giriti'nin gerçek arkeolojik kayıtları arasında istatistiksel bir karşılaştırma ekledim. İkisinin tamamen birbirine benzemediği ortaya çıktı. Peki, doğrusunu kim biliyordu?

◆ Dokuzuncu Bölüm: Antik uzaylılar konusunda araştırmacılar Cartman, Marsh, McCormick ve Broflovski'nin bilgilendirici bakış açılarına yer verdim.

◆ Onuncu Bölüm: Mısır piramitlerinin yapımı hakkındaki tartışmamı genişlettim ve Mısır mezar lanetleri hakkında Sık Sorulan Sorular kısmı ekledim; lanet vardı ama Tut'un mezarında yoktu.

◆ On Birinci Bölüm: Connecticut'taki eski bir sabuntaşı taşocağında 2011'de yaptığım saha okuluma odaklanarak, arkeologların siteleri gerçekte nasıl bulup kazdıklarıyla ilgili bölümü güncelledim. Bunu yaparken gerçek uzaktan algılama teknolojisinin psişik arkeolojiden ne kadar daha havalı olduğunu tartıştım. Bu teknolojinin psişik güce göre de belirgin bir avantajı vardır: Gerçekten işe yaramaktadır.

◆ On İkinci Bölüm: Bu bakış açılarının destekçileri her zaman işbaşında olduğu için *Sahtekârlıklar* kitabımın her baskısında yaptığım gibi, bilimsel yaratılışçılık ve akıllı tasarım ve bunların ABD'de fen eğitimi üzerindeki etkileri hakkındaki tartışmamı önemli ölçüde güncellemek zorunda kaldım.

◆ On Üçüncü Bölüm: Maya Uygarlığı ve özellikle Maya kıyametiyle ilgili bölümü yeniden düzenledim ve yeniledim. Eğer bu olay hakikaten 21 Aralık 2012'de gerçekleşmiş olsaydı, zaten bunu okumuyor olurdu, dolayısıyla tüm bu yeni şeylerin eklenmesi anlamsız olurdu.

Sahtekârlıklar Kitabının Özel Yönleri

◆ Bu Önsözün ardından Hızlı Başlangıç Kılavuzu yer alıyor. Bazen yeni yazılımlarla birlikte alabileceğiniz hızlı başlangıç kılavuzları gibi *Sahtekârlıklar* kitabı için Hızlı Başlangıç Kılavuzu da bu durumda genel olarak bilim adına ileri

sürülen iddiaların nasıl değerlendirileceğine ve özel olarak insanlığın geçmişine ilişkin çalışmalara ilişkin kısa bir özet sunuyor.

◆ Her bölümün sonunda bir Sıkça Sorulan Sorular bölümü bulunuyor. Bu sorular, özellikle o bölümde ele alınan konular ve tartışmalarla ilgili olarak öğrencilerimin yıllar içinde bana yönelttiği soruların bir örneğini temsil etmektedir.

◆ Her bölümde Eleştirel Düşünme Alıştırmaları da sunulmaktadır. Bunlarda okuyucuyu, her bölümün merkezinde yer alan somut arkeolojik örneklerde ortaya çıkan genel konulara bilimsel yöntemi ve bilimsel akıl yürütmeyi uygulamaya davet etmeye çalışıyorum. Sorulan soruları cevaplarırken veya belirli bir alıştırmayı gerçekleştirirken, okuyucu, bölümün en önemli mesajlarını sentezleyebilmeli ve uygulayabilmelidir.

◆ Video Yardımcı Kılavuzu *Sahtekârlıklar* web sitesinde bulunabilir. Bu kılavuzun iki amacı var: (1) okurları bu kitabın her bölümünde ele alınan konulara dair faydalı video belgesellerine yönlendirmek ve (2) üniversite derslerinde bu kitaba eşlik edecek görsel-işitsel malzemeler arayan hocalara yardımcı olmak.